

HET FRIESE VELD - SOMPE EN ÛNLÂN, IN MISFERSTÂN!

gesprek met Ultsje Hosper

interview: Lysbeth de Jong

De laatste tijd is de naam van It Fryske Gea veelvuldig genoemd in de Friese provinciale en regionale pers. Vooral met betrekking tot de uitwerking en invulling van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS): de Blauwe Zone, Gaasterland en het project Noord-Friesland Buitendijks. Reden genoeg voor mij om Ultsje Hosper, adjunct-directeur en bioloog van It Fryske Gea, eens te vragen hoe het een en ander in elkaar zit, wat de rol van het It Fryske Gea is en wat hun visie is op beheer en natuurontwikkeling.

Lysbeth de Jong interviewt Ultsje Hosper

foto Dick Goslinga

Het gesprek vindt plaats in Huize Oltterterp, waarin het kantoor van It Fryske Gea is gevestigd. Vanuit de kamer van Ultsje Hosper heb je een fraai uitzicht op de majestueuze bomen en de vijver van het park. De herfst heeft zijn intrede al gedaan. De bomen, al in herfstkleuren, een miezerige regen en een grijze lucht bepalen de sfeer in het park.

It Fryske Gea bestaat nu 65 jaar. In die periode hebben vele veranderingen plaatsgevonden in het denken over beheer en ontwikkeling van de natuur. Zijn de doelstellingen en de werkwijze van It Fryske Gea ook veranderd? Hoe waren deze vroeger en, hoe zijn ze nu?

In de afgelopen 65 jaar is er veel veranderd. Centraal in de doelstelling van It Fryske Gea staat nog steeds de bescherming en het beheer van de natuur. Maar de manier waarop dit

wordt uitgevoerd is in de loop van de jaren veranderd. In de beginperiode was de vereniging vooral conserverend bezig. Behoud van natuur stond voorop. Waardevolle gebieden werden aangekocht, afgesloten en verder met rust gelaten.

In de jaren vijftig kwam het behorende karakter meer naar voren. Door te behouden, zoals het ook rond 1900 was geweest, wilde men het oude halfnatuurlijke cultuurlandschap weer terugkrijgen. Beheer hield toen in: extensief gebruiken, maar het gebied zelf werd nog steeds los van zijn omgeving gezien. Deze methode bleek achteraf niet te werken, omdat ook de ontwikkelingen in de omgeving, zoals intensivering van de landbouw, invloed hebben op de beschermde natuurgebieden.

In het Natuurbeschermingsjaar 1970 kwam het grote keerpunt in het denken rond de wijze van behouden. Steeds meer werd ingezien dat je een natuur-

gebied niet los kunt zien van zijn omgeving. Van invloed op natuurgebieden zijn de kwaliteit van water, bodem en lucht, ook buiten de natuurgebieden. Er ontstonden grote zorgen met betrekking tot de gehele milieukwaliteit. Vermesting, verzuring en verdroging werden veelvuldig genoemd als oorzaken van de achteruitgang van het milieu.

Hoe ontstond de toenemende aandacht voor natuurontwikkeling; kun je concrete voorbeelden geven in Friesland?

De grote impuls voor natuurontwikkeling was de presentatie van het Natuurbeleidsplan in 1990. Dit plan ging een stap verder. Niet alleen bestaande natuurgebieden aankopen en behouden, maar ook gebieden die al decennia lang in cultuurgebruik zijn weer terugbrengen naar natuurgebied; het weer laten ontstaan, ontwikkelen van de oorspronkelijke biotopen.

Voorbeelden van deze ontwikkeling zijn de oude veenontginningsgebieden. Hier is het waterpeil omhooggebracht, waardoor de kwel weer toeneemt en de oorspronkelijke begroeiing terugkeert. Op de Delleboersterheide zijn grote delen van de heide afgeplagd, meanders zijn opgeschoond en de waterstand is verhoogd. Er grazen nu Exmoor pony's, Schotse Hooglanders en Drentse heideschape om het afwisselende natuurlandschap in stand te houden. De variatie in soorten is toegenomen. In het gebied de Tsjongerdellen zijn ten noorden van het in 1870 aangelegde Tsjongerkanaal de meanders weer hersteld, zodat het water weer in zijn oorspronkelijke bedding stroomt. Het gebied heeft een eigen waterhuishouding gekregen, zodat aanvoer van voedingsstoffen van elders wordt verminderd. Ook hier neemt de variatie in de begroeiing toe. It Fryske Gea voert dit plan uit in samenwerking met Wa-

terschap 'Friesland' en 'Tjongercompagnonsvaarten'. De waterschappen richten zich niet alleen op peilbeheer, maar hebben tegenwoordig ook aandacht voor landschappelijke waarden. Zij verzorgen het waterbeheer voor landbouw- en natuurgebieden.

De plannen voor natuurontwikkeling voor Gaasterland, de Blauwe Zone en Noord-Friesland Buitendijks roepen veel weerstand op bij de bevolking. Hoe gaat It Fryske Gea om met de reacties en wat voor invloed zullen ze hebben op de uitwerking van de plannen?

It Fryske Gea staat positief tegenover de plannen. Het is de eerste keer dat de rijksoverheid haar doelstellingen ten aanzien van natuurbeleid op papier heeft gezet. Een onderdeel van het Natuurbeleidsplan is het tot stand brengen van de EHS. Nu liggen grote en kleinere natuurgebieden geïsoleerd in het cultuurlandschap. Door die versnippering vindt er onvoldoende genetische uitwisseling plaats, wat negatieve gevolgen heeft voor de populaties van planten en dieren. De weerstand vanuit de bevolking bij het naar buiten brengen van de plannen hebben beleidsmakers en uitvoerders deels aan zichzelf te wijten. De plannen zijn niet goed geïntroduceerd en de voorlichting aan de bevolking had anders gekund. Dit heeft ook te maken met de bestuurlijke vernieuwing, waarbij de overheid wordt gedecentraliseerd en overheidsdiensten worden verzelfstandigd.

Hoe reageert jullie eigen achterban op de plannen?

It Fryske Gea heeft regiobijeenkomsten georganiseerd om aan de eigen leden uit te leggen wat It Fryske Gea wil met de gebieden. It Fryske Gea wil duidelijk maken wat haar verantwoordelijkheden zijn. Het planologisch vastleggen van nieuwe gebieden voor de E.H.S. gebeurt door de Provincie. It Fryske Gea is belast met het beheer; het is haar taak het hoe en waarom van inrichting en beheer van (nieuwe) natuurgebieden duidelijk te maken aan leden en niet-leden. Opzeggingen zijn er bijna niet geweest, integendeel het aantal leden is zelfs toegenomen.

Over inrichting en beheer gesproken. Agrarisch natuurbeheer: zijn daar mogelijkheden voor?

Agrarisch natuurbeheer is niet nieuw. It Fryske Gea heeft nu zo'n 2000 ha grasland in eigendom, waarvan ongeveer 1500 ha door boeren beheerd wordt. De randvoorwaarden voor het gebruik worden door It Fryske Gea opgesteld, want de doelstellingen van het beleid moeten wel gerealiseerd worden. Maar het kan ook in het agrarisch gebied zelf. Ik denk bijvoorbeeld aan buffergebieden met hogere slootpeilen en andere beheersmaatregelen. Dat versterkt de kwaliteit van nabijgelegen natuurgebieden. Uitgangspunt voor agrarisch natuurbeheer is dat het op vrijwillige basis gebeurt en het moet wat opleveren voor de natuur.

Je kunt op veel manieren invulling geven aan agrarisch natuurbeheer. Beheer is niet zo dogmatisch als men vaak wel denkt. Niet al het land waar het om gaat verandert in 'sompe en ûnlân'. Ik noem bijvoorbeeld de 'wjukkelbunders' (vliegende hectares), de opvang van ganzen en het instandhouden van dobben. Je ziet de laatste tijd de opkomst van de milieucoöperaties onder agrariërs. De boeren zijn zelf ook steeds meer bereid om een rol te spelen in het beheer van hun eigen directe omgeving. Daarmee wordt draagvlak gecreëerd onder de bevolking.

Maar is agrarisch natuurbeheer ook in de passen in de Ecologische Hoofdstructuur?

In totaal gaat het in de EHS om 14.500 ha. Hiervan zijn 5500 ha vliegende hectares, 5000 ha natuurontwikkelingsgebied, en 4000 ha beheers-/reservaatgebied. Een deel van het natuurontwikkelingsgebied is gepland in Gaasterland. Het hoeft niet begrensd te worden als natuurgebied. Er is beheer door boeren mogelijk. Deze hectares moeten echter wel een relatie hebben met de bestaande natuurgebieden. In die zin is de vrijwilligheid niet absoluut. Er is een minimum aantal hectares nodig om de EHS te realiseren. It Fryske Gea is er niet op uit om alle grond in eigendom te krijgen. Boeren kunnen ook beheerder zijn van gebieden in de EHS. De plannen zullen mede door de bevolking gedragen moeten worden. Uiteindelijk zijn zij gebaat bij een beter leefmilieu.

Maar staat de burger wel voldoende stil bij de gevolgen van een verslechterend leefmilieu?

Een ieder zou meer doordrongen moeten raken van het feit dat instandhouding van natuur ons allemaal aangaat. De mens denkt bij natuur vaak niet verder dan aan zijn ruimte om te recreëren, te wonen en te werken. Er vindt een voortdurende aanslag plaats op de restjes natuur die tot nu toe betrekkelijk met rust zijn gelaten. Als het zo doorgaat blijft er voor de generaties na ons weinig over. De achteruitgang gaat sneller dan ooit. Er heeft in onze eeuw een gigantische economische groei plaatsgevonden. Het kon allemaal niet op. Over afval is tientallen jaren niet nagedacht. Nu blijkt dat afval één van de grootste milieuproblemen is. Denk aan stoffen als PCB's, PAK's, VCK's, bestrijdingsmiddelen als DDT, zware metalen. Ook al zou de productie op wereldschaal op dit moment stopgezet worden, dan nog hebben we vele tientallen jaren lang te maken met deze stoffen in het milieu, omdat ze zeer moeilijk afbreekbaar zijn. De gevolgen zijn rampzalig. Veel dier- en plantesoorten zijn al uitgestorven. De rode lijsten worden steeds langer. Als een soort eenmaal is uitgestorven, krijg je hem nooit meer terug. Verarming van onze leefomgeving is het resultaat.

We keren weer terug naar de natuurplannen. Hoe zijn de ontwikkelingen in de Blauwe Zone en Noord-Friesland Buitendijks?

De Blauwe Zone beoogt vooral versterking van het natuurgebied De Alde Feanen. Het zal moeten leiden tot meer soorten planten en dieren die kenmerkend zijn voor moerasgebieden. Het gaat met name om It Eilân en de Burd, nu open weidegebieden. Door ze een meer natuurlijk karakter te geven en ze te laten aansluiten bij de bestaande natuurgebieden, willen we bereiken dat in het Lage Midden van Friesland een grote ecologische eenheid ontstaat.

Vanuit de agrarische sector is er al belangstelling om het weidegebied te gebruiken als land voor de ruwvoerwinning voor de biologische bedrijven. Op zich zou dit op de Burd mogelijk moeten zijn in het kader van agrarisch natuurbeheer, maar ik maak mij zorgen over de continuïteit van het gebruik. Als de boeren ermee stoppen, komt het beheer weer voor rekening van It Fryske Gea. Er moet zekerheid voor It Fryske Gea zijn dat minstens de komende 30 jaar de boeren

het gebied zullen beheren. Dit zou je bijvoorbeeld kunnen bewerkstelligen door het land te verhuren aan een vereniging van biologische boeren. Als er één mee stopt is het een taak voor de rest om te zorgen dat er een opvolger komt.

Bij realisatie van het plan Noord-Friesland Buitendijks mag best een langere periode voor uitvoering genomen worden, maar de einddoelen moeten wel overeind blijven. De financiële steun vanuit Brussel voor het plan Noord-Friesland Buitendijks is per slot niet gegeven voor het in stand houden van de zomerpolders, maar juist om de kwelders uit te breiden. En daar gaat het uiteindelijk om. Iets bewaren

wat we kunnen doorgeven aan de volgende generaties.

Mijn laatste vraag aan Ultsje: *Hoe denk je over de toekomst voor natuurontwikkeling in Friesland?*

"Posityf, mar besorgd" zegt Ultsje. Ik maak me zorgen over de devaluatie van het begrip natuurontwikkeling. Mensen noemen de aanleg van een vijver in de tuin al natuurontwikkeling. De euforie over het Natuurbeleidsplan is geslonken. Er is nogal wat weerstand vanuit de bevolking geweest. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en It Fryske Gea zullen de bevolking meer moeten uitleggen over en moti-

veren voor de plannen. Misschien moeten de plannen niet meer in zulke grote verbanden opgezet worden, maar weer meer gekoppeld aan de landinrichtingsprojekten. Niet beginnen met een geheel gebied te begrenzen, maar meer in overleg met een streek de plannen realiseren.

De EHS heeft momenteel de wind niet mee. De plannen zijn weliswaar opgezet in overleg met anderen, maar toch worden er achteraf vaak weer nieuwe bedenkingen geuit. Er wordt steeds meer bekibbeld op de invulling van de EHS. Ik denk dat het invullen van dit plan "noch dreech wurde sil".

Na dit gesprek ben ik me ervan bewust dat ook de natuurbescherming steeds meer geconfronteerd wordt met de achteruitgang van ons leefmilieu. Gelukkig zetten vele verenigingen, waaronder It Fryske Gea, zich in voor behoud en herstel van ons milieu, in onze omgeving en elders in de wereld.

Olterterp, 20 oktober 1995